

Wykorzystanie funduszy unijnych na rozwój i modernizację infrastruktury drogowej Białegostoku

The use of EU funds for the development and modernization of the road infrastructure of Białystok

Katarzyna Halicka,

Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania, Katedra Informatyki Gospodarczej
i Logistyki

Joanna Zaniuk

Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania

Abstract

Białystok was characterized by bad condition of infrastructure. Taking into consideration the importance of the region (transit location and connection with national roads) a lot of investments should be made. Modernization of the most important roads in the city is associated with huge costs. This was the reason why the city authorities have decided to gain support from the European Funds. Money from the European budget are the basis of financing the infrastructure projects. In this article available information from official portals of Operational Program and city Council of Białystok was used. Obtained information brought about an analysis of the major projects made in 2007-2013. Assessment of effective spending of the European Funds in Białystok and Podlaskie in comparison to the other local governments in Poland was also an important task. Information shows that Białystok is one of the most attractive cities in the eastern Poland in terms of investment. Granted funds helped to reduce road traffic and contributed to the increase of Białystok inhabitants life standard. This is the reason to continue the financial support from European Funds.

Keywords: transport infrastructure, European Funds

Wprowadzenie

Unia Europejska, jako organizacja o charakterze międzynarodowym, realizuje liczne cele polegające między innymi na stopniowym i sukcesywnym wyrównaniu rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów. Inwestycje dotyczące przedsiębiorczości, turystyki oraz infrastruktury są podejmowane dzięki największemu funduszowi jakim jest Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Oferowane wsparcie w postaci dotacji jest możliwe dzięki specjalnym programom operacyjnym i projektom. Ich pozyskanie często jest skomplikowane oraz czasochłonne. Jednak poniesiony wysiłek przyczynia się do wymiernych korzyści na skalę regionalną.

Fundusze Europejskie znalazły zastosowanie w wielu dziedzinach życia takich jak ochrona środowiska, energetyka, transport i szkolnictwo wyższe. Wśród dostępnych publikacji można odnaleźć informacje dotyczące wpływu poszczególnych funduszy strukturalnych na rozwój obszarów wiejskich, nowoczesnej gospodarki, przedsiębiorczości czy rolnictwa. Powyższej tematyki podjęli się Adam Sadowski oraz Adam Wyszowski w książce „Fundusze europejskie a rozwój gospodarczy”¹. Dostępne są również informatory poświęcone konkretnym problemom. „Zmieniamy podlaskie” zawiera aktualne dane o Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego² w tym perspektywy dofinansowania na lata 2014-2020.

Województwo podlaskie korzysta z programów operacyjnych, z których środki przeznaczone są m.in. na modernizację infrastruktury drogowej. Kluczowe inwestycje drogowe, finansowane z funduszy unijnych, przeprowadzone są w Białymstoku – stolicy województwa. Wynika to prawdopodobnie z faktu, iż w Białymstoku układ drogowy ogrywa istotne znaczenie w powiązaniach komunikacyjnych regionu północno-wschodniej Polski z krajowym i międzynarodowym układem transportowym. Dodatkowo przebudowa ulic korzystnie oddziałuje na jakość życia mieszkańców. Ponadto szybka i sprawna infrastruktura wpływa na bezpieczeństwo ruchu drogowego, a także minimalizuje negatywny wpływ na środowisko. Te wszystkie wyżej wymienione czynniki przyczyniły się do tego, że w ostatnim czasie w Białymstoku znacząco wzrosła ilość inwestycji drogowych finansowanych z funduszy unijnych.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie najważniejszych inwestycji drogowych w Białymstoku sfinansowanych ze środków UE.

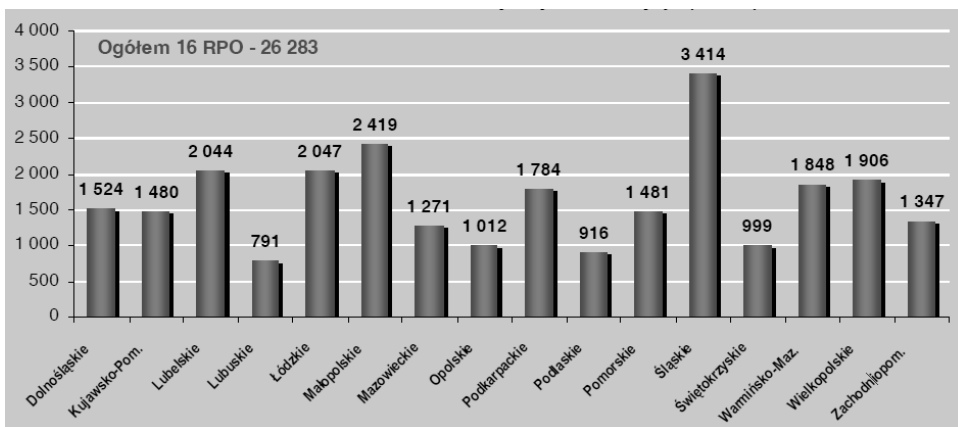
¹ Sadowski A., Wyszowski A., 2012. *Fundusze europejskie a rozwój gospodarczy*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.

² *Zmieniamy podlaskie. Informator Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2012.

1. Wykorzystanie środków finansowych pochodzących z UE

W Białymstoku środki finansowe pochodzące z UE wykorzystywane są m.in. za pośrednictwem takich programów jak: Infrastruktura i Środowisko, Rozwój Polski Wschodniej, Regionalny Program Województwa Podlaskiego. Dzięki uzyskanemu wsparciu miasto ciągle się rozwija. Większość funduszy przeznaczono na infrastrukturę drogową, która w znaczący sposób wpływa na jakość życia mieszkańców i rozwój gospodarczy całego regionu. Pomimo wielu pozytywnych aspektów Białystok w dalszym ciągu nie dorównuje największym polskim miastom. Analizując raporty z realizowanych przez miasto projektów można zauważyć tendencję do stopniowej poprawy sytuacji. Kolejny okres programowania (od roku 2014) pomoże zrealizować projekty, na które zabrakło odpowiednich środków.

Portal Funduszy Europejskich regularnie dokonuje raportów i analiz z wykorzystania funduszy. Na rysunku 1 przedstawiono liczbę zawartych umów i wydanych decyzji o dofinansowanie dokonanych w ciągu dwunastu miesięcy (stan na dzień 30 kwietnia 2012 r.) w podziale na poszczególne województwa.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z poziomu wdrażania Regionalnych Programów Operacyjnych w ramach NSRO: www.funduszeuropejskie.gov.pl, stan z dn. 31.06.2012 r.

Rys. 1. Liczba zawartych umów i wydanych decyzji o dofinansowanie, stan na dzień 30 kwietnia 2012 r.

Analizując rys. 1 można zauważyć, że województwo podlaskie zajmuje przedostatnie miejsce w zestawieniu. W porównaniu z województwami śląskim, małopolskim czy lubelskim liczba podpisanych umów jest kilkakrotnie mniejsza. Zbliżoną liczbę decyzji zawarto w województwach opolskim, lubuskim oraz święto-

krzyskim. Pozostałym województwom przypisuje się liczbę powyżej 1 400 zatwierdzonych umów.

Problemy finansowe w postaci niewystarczających środków na wkład własny, skomplikowane procedury i tryb postępowania przy wyborze projektów, niewystarczająco wykwalifikowana kadra – to tylko nieliczne czynniki, które wpłynęły na pozycję Podlasia w rankingu. Do pozostałych można zaliczyć kwestie związane z sytuacją gospodarczą, w tym wysokie bezrobocie, niski poziom wynagrodzeń oraz brak zagranicznych inwestorów. Kolejnym problemem jest nieodpowiednie przygotowanie samych beneficjentów do pozyskiwania i realizacji projektów. Taka sytuacja niekorzystnie wpływa na rozwój województwa³. Należy przeprowadzić odpowiednie działania, dzięki którym Podlasie będzie w stanie dorównać pozostałym regionom.

Oprócz rankingów poszczególnych województw dokonuje się klasyfikacji samorządów. Przedstawione dane są bardziej szczegółowe i umożliwiają charakterystykę poszczególnych miast na tle innych z danego województwa lub kraju. Takiego zestawienia dokonało czasopismo „Rzeczpospolita”. Opracowując ranking wzięto pod uwagę m.in. wydatki inwestycyjne w przeliczeniu na jednego mieszkańca, liczbę nowych miejsc pracy w sektorze usług, liczbę nowopowstałych podmiotów gospodarczych. Tworzenie rankingu było etapowe. Na podstawie dokonanej analizy wybrano miasta i gminy, które najlepiej zarządzały swoimi finansami oraz inwestowały w latach 2008-2011⁴.

Na podstawie rankingu najlepszych samorządów w wykorzystywaniu środków UE Białystok od kilku lat plasuje się w pierwszej dziesiątce najlepszych samorządów. Przykładowo w 2011 r. zajął wysokie piąte miejsce, prześcigając miasta takie jak Bydgoszcz, Wrocław, Kraków czy Gdańsk. W 2011 r. miasto uzyskało duże przychody na jednego mieszkańca, tj. 523,58 zł (tabela 1). Natomiast wartość podpisanych umów w przeliczeniu na osobę wyniosła 829,47 zł. Dla porównania Gdańsk uzyskał odpowiednio kwotę 294,61 zł i 394,87 zł na osobę.

³ Wyszowska D., 2010. *Bariery wykorzystania funduszy pomocowych Unii Europejskiej na przykładzie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego (RPOWP) na lata 2007–2013*. (w:) M. S. Bańka (red.), F. Gołembski. *Fundusze Unii Europejskiej a rozwój społeczno-gospodarczy Polski*. Uniwersytet Warszawski. Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Warszawa.

⁴ Na podstawie informacji umieszczonych na Portalu Urzędu Miejskiego w Jaworznie: www.jaworzno.pl, stan z dn. 13.11.2012 r.

Tabela 1. Ranking miast na prawach powiatu najsukuteczniej pozyskujących środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej

Pozycja	Miasto	Suma punktów	Przychody z UE w 2011 r. (zł/osoba)	Umowy podpisane w 2011 r. (zł/osoba)	Liczba podpisanych umów w 2011 r.
1	Konin	53,43	203,18	2019,11	7
2	Przemyśl	47,91	2256,38	102,37	1
3	Kielce	43,12	720,68	981,30	11
4	Lublin	41,21	319,42	1114,34	16
5	Białystok	38,30	523,58	829,47	15
6	Bydgoszcz	35,42	282,28	1140,22	7
7	Olsztyn	34,96	561,38	954,11	4
...					
18	Wrocław	20,05	397,02	235,98	11
19	Kraków	20,03	131,14	613,23	6
20	Jaworzno	19,64	355,42	395,13	6
21	Gdańsk	19,05	294,61	394,87	7

Źródło: Romański W., 2012. *Ranking samorządów*. Rzeczpospolita 165, s. 13.

Analizując powyższe dane można zauważyć, że o ile województwo podlaskie bardzo słabo wypada w przeprowadzonym rankingu to Białystok, jako odrębna jednostka, zajmuje jedną z czołowych pozycji. Nie ma jednej określonej przyczyny takiej sytuacji. Podlasie dysponuje małą liczbą ośrodków gospodarczych i naukowych – młodzi ludzie wyjeżdżają do stolicy województwa, a także do dużych miast takich jak Warszawa, Poznań, Kraków. Wówczas brakuje potencjalnych wykonawców oraz uczestników, do których kierowane są projekty unijne. Ponadto w województwie nie ma autostrad oraz lotniska, które są istotnym czynnikiem przy wyborze nowych terenów inwestycyjnych. Dużym problemem są kwestie związane z zasobami finansowymi. Nie wszystkie samorządy stać na zapewnienie własnego wkładu pieniężnego, który jest konieczny przy realizacji inwestycji.

W korzystniejszej sytuacji znajduje się Białystok. Jest największym miastem w województwie pod względem powierzchni i liczby mieszkańców. Na terenie aglomeracji znajdują się przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowo-handlowe, ośrodki akademickie, administracyjne i kulturowe.

Istotny jest również fakt, że przez miasto przebiegają drogi krajowe oraz ruch tranzytowy. Sieć komunikacyjna miasta wymaga modernizacji, co łączy się z ogromnymi kosztami. Jedynym rozwiązaniem jest pozyskiwanie jak największej

ilości środków finansowych z UE. Sytuacja ta znacząco wpływa to na ilość składanych wniosków.

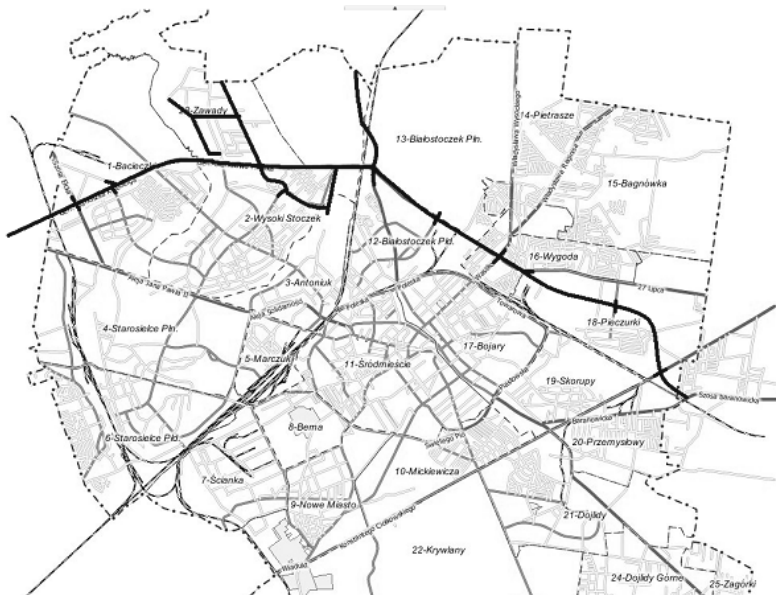
W dalszej części artykułu zostały omówione najistotniejsze modernizacje infrastruktury drogowej Białegostoku finansowane ze środków funduszy europejskich.

2. Analiza wybranych inwestycji w ramach projektu Rozwój Polski Wschodniej

Kluczowym zadaniem dla Białegostoku jest pozyskanie środków z programów takich jak Rozwój Polski Wschodniej oraz z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego. Jest to ogromna szansa na zmniejszenie dysproporcji rozwojowych województwa podlaskiego oraz na zwalczenie cech peryferyjnych regionu. Bardzo duże znaczenie odgrywają projekty związane z modernizacją infrastruktury drogowej.

Do jednych z najważniejszych inwestycji w mieście, finansowanych ze środków UE, można zaliczyć modernizację ulic Piastowskiej, Maczka, Andersa oraz Kleeberga, które są fragmentami dróg krajowych nr 8, 65 i 19 oraz wchodzi w skład Trasy Generalskiej (rys. 2). Trasa ta, jako północno-zachodnia wewnętrzna obwodnica miasta wraz w Trasą Kopernikańską, wyprowadzi ruch aut ciężarowych na obrzeża miasta. Poza tym, jako droga łącząca wschodnie rejony miasta z zachodnimi, ma służyć do sprawnego przemieszczania się mieszkańców. Cała Trasa Generalska liczy 13,5 km, a łączny koszt inwestycji w latach 2009-2013 wyniesie 366 mln zł⁵. Projekt obejmie budowę estakad, budowę dwujezdniowych ulic o nośności jezdni 115 kN/oś dzięki czemu zostanie przystosowana do parametrów drogi ruchu przyspieszonego. Dodatkowo przebudowane będą chodniki, ścieżki rowerowe, oświetlenie i sygnalizacja świetlna.

⁵ Na podstawie informacji umieszczonych na Portalu Skyscrapercity: www.skyscrapercity.com, stan z dn. 11.06.2012 r.



Źródło: Na podstawie informacji umieszczonych na Portalu Skyscrapercity: www.skyscrapercity.com, stan na dzień 11.08.2012 r.

Rys. 2. Przebieg Trasy Generalskiej

Dzięki modernizacji wymienionych dróg połączenia między Warszawą, Lublinem, a także z przejściami granicznymi w Budzisku, Bobrownikach i Kuźnicy Białostockiej zostaną usprawnione. Nie bez znaczenia pozostają ulice 27 lipca oraz Szosa Baranowicka, ponieważ stanowią one połączenie pomiędzy drogami krajowymi nr 65 oraz 19. Sprawny ruch tranzytowy oraz rozbudowana sieci dróg krajowych przyczynią się do ogólnej poprawy warunków infrastrukturalnych miasta Białystok.

Budowa przedłużenia ul. Piastowskiej obejmie odcinek od skrzyżowania z ul. Mieszka I oraz ul. Sybiraków do skrzyżowania z ul. Wysokiego. Projekt realizowany jest w latach 2010-2012, jego wartość wynosi 98 745 036,20 zł, z czego kwota dofinansowania stanowi ponad 53% kosztów całej inwestycji (52 412 360 zł)⁶. Modernizacji ulegną następujące węzły komunikacyjne: skrzyżowanie z ul. Mieszka I i Sybiraków, skrzyżowanie z ul. Towarową i Piasta, skrzyżowanie z ul. 27 Lipca, skrzyżowanie z ul. Chełmońskiego, skrzyżowanie

⁶ Na podstawie informacji umieszczonych na Portalu Urzędu Miejskiego w Białymstoku: www.bialystok.pl, stan z dn. 12.08.2012 r.

W. Raginisa, skrzyżowanie z ul. W. Wysockiego⁷. Oprócz wymienionych wiaduktów, mostów i przepustów zostaną również zbudowane ścieżki rowerowe, ekrany akustyczne oraz zostanie dostosowana cała towarzysząca infrastruktura techniczne.

Z kolei modernizacja ul. Gen St. Maczka umożliwi połączenie dróg krajowych biegnących do przejść granicznych w Budzisku i Bobrownikach oraz dostosowanie konstrukcji nawierzchni do wskaźnika nośności 115 kN/oś (rys. 3). Okres realizacji projektu obejmuje lata 2009-2011. Łączna wartość inwestycji wynosi blisko 167 mln zł, a kwota dofinansowania ponad 126 mln zł⁸ (ok. 75% wartości inwestycji).



Źródło: Na podstawie informacji umieszczonych na portalu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości: <http://porpw.parp.gov.pl> oraz PEUIM <http://www.peuim.com.pl> na dzień 12.08.2012 r.

Rys. 3. Zmodernizowana ul Piastowska i ul. Gen St. Maczka

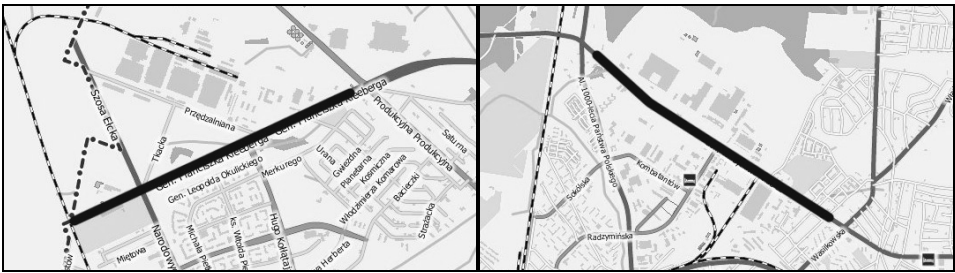
Kolejnym przedsięwzięciem wchodzącym w skład budowy Trasy Generalskiej jest przebudowa ul. Gen. Wł. Andersa. Przedmiotem inwestycji jest odcinek od skrzyżowania z ul. Gen. Maczka i Al. Tysiąclecia Państwa Polskiego do skrzyżowania z ul. Wasilkowską i 27 Lipca. Całkowity koszt inwestycji wyniesie 51,30 mln zł, a maksymalna wartość dofinansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego 38,64 mln zł (ponad 75% kosztów inwestycji). Realizacja projektu została przewidziana na lata 2011-2013⁹. Przedmiotem przebudowy ul. Gen. F. Kleeberga jest przebudowa ulicy na odcinku od granicy Białegostoku z kierunku Warszawy do skrzyżowania z ul. Gen. Maczka i Al. Tysiąclecia Państwa Polskiego (rys. 4). Inwestycja przyczyni się do powstania nowej nawierzchni ulicy dwujezdniowej o nośności jezdni 115 kN/oś, dróg zbiorczych po obu stronach ulicy, wybudowania ścieżek rowerowych, nowych chodników. Zaplanowano również funkcjonowanie komunikacji zbiorowej na całej długości jezdni, a także budowę wiaduktu nad torami PKP relacji Białystok – Ełk. Przewidywany okres realizacji to lata 2011-2013. Łączna wartość projektu wynosi 71 mln zł, natomiast

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Lista projektów indywidualnych dla Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013, grudzień 2011 r., s. 13.

kwota dofinansowania z Unii Europejskiej to ponad 53,5 mln zł¹⁰ (ponad 75% kosztów inwestycji).



Źródło: Na podstawie informacji umieszczonych na Portalu Urzędu Miasta Białystok: <http://www.bialystok.pl> stan z dn. 12.08.2012 r.

Rys. 4. Plan przebudowy ulic: Gen. F. Kleeberga oraz Gen. Andersa

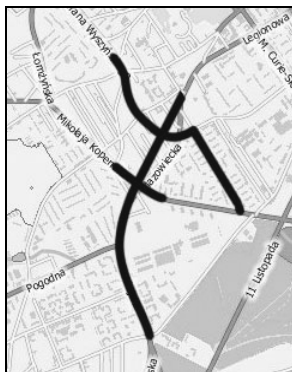
Wymienione inwestycje obejmą następujące działania: wykonanie robót drogowych (budowę i przebudowę nawierzchni jezdni i wlotów ulic bocznych, budowę wjazdów bramowych, parkingów, ścieżki rowerowej i chodników), budowę mostu i wiaduktu, budowę urządzeń bezpieczeństwa ruchu (m.in. sygnalizacji świetlnych), budowę i przebudowę kanalizacji deszczowej, sieci energetycznej, gazowej, ciepłowniczej, sanitarnej i telefonicznej oraz oświetlenia ulicznego i kanalizacji teletechnicznej, wykonanie elementów ograniczających negatywny wpływ inwestycji na środowisko (ekrany akustyczne i wibracyjne)¹¹.

Przebudowa ulic wchodzących w skład Trasy Generalskiej wpłynie na wysoką jakość usług transportowych oraz poprawę stanu infrastruktury drogowej w Białymstoku. Wymienione przedsięwzięcia, sfinansowane ze środków UE, przyczynią się do usprawnienia połączeń regionalnych, krajowych oraz międzynarodowych, które mają wpływ na wzrost konkurencyjności oraz ożywienia przedsiębiorczości w województwie. Budowa będzie sprzyjać niskim kosztom utrzymania dróg, mniejszemu tempu degradacji pojazdów, a także większej płynności przejazdów. Zadbano również o redukcję poziomu hałasu oraz emisji spalin. Pozytywnym aspektem będzie likwidacja utrudnień dla ruchu pieszego, rowerowego oraz osób niepełnosprawnych. Funkcjonalne i bezpieczne drogi przyczynią się do rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, poprawy warunków ruchu turystycznego i tranzytowego. Dzięki realizacji projektów skorzystają wszyscy mieszkańcy Białego-

¹⁰ Na podstawie informacji umieszczonych na Portalu Miasta Białystok: www.bialystok.pl/stan na dzień 12.08.2012 r.

¹¹ Ibidem.

stoku oraz pobliskich gmin, jak również jednostki prowadzące działalność gospodarczą mieszczące się w pobliżu dróg.



Źródło: Na podstawie informacji umieszczonym na Portalu Miasta Białystok: www.en.um.bialystok.pl, stan z dn. 12.08.2012 r.

Rys. 5. Przebudowa ulic: Zwirzyńieckiej, Wiejskiej, Kopernika, Wesolej, Prezydenta Kaczorowskiego, Wyszyńskiego

Białystok charakteryzuje się niezadawalającym stanem rozwoju infrastruktury drogowej, a także małą dostępnością komunikacyjną. Problem dotyczy przede wszystkim ruchu w centrum miasta i wymaga szybkich rozwiązań. W związku z tym od roku 2010 rozpoczęto projekt przebudowy głównych ulic w Białymstoku (rys. 5).

Wybudowaniu od podstaw lub przebudowie objęto ulice: Prezydenta Kaczorowskiego, Wiejską, Wesolą, Kard. St. Wyszyńskiego, K. Kalinowskiego, Krakowską, Młynową, Kijowską, J. Marjańskiego, Odeską, Cieszyńską i Piękna (rys. 6). Zakres rzeczowy inwestycji objął między innymi budowę i przebudowę nawierzchni jezdni, modernizację wlotów ulic bocznych, budowę parkingów, ścieżki rowerowej, chodników, przebudowę elementów sieci energetycznej oraz oświetlenia ulicznego, urządzenie zieleńców oraz wykonanie nasadzeń zieleni w granicach pasa drogowego¹². Odcinki modernizowanych dróg wyniosły ok. 6 km, ich parametry zostały dostosowane do aktualnych przepisów oraz rozwiązań komunikacyjnych (wprowadzenie bus pasów). Całkowita wartość projektu wyniosła 61 283 718 zł, natomiast wartość dofinansowania

¹² Na podstawie informacji umieszczonym na Portalu Miasta Białystok: www.en.um.bialystok.pl, stan z dn. 12.08.2012 r.

z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego stanowi ponad 58% kosztów inwestycji – 35 715 339 zł¹³.



Źródło: Na podstawie informacji umieszczonych na Portalu Miasta Białystok: www.en.um.bialystok.pl, stan z dn. 12.08.2012 r.

Rys. 6. Przebudowa ulic: Kalinowskiego, J. Marjańskiego, Młynowej, Kijowskiej, Odeskiej, Pięknej, Cieszyńskiej, Krakowskiej

Wyżej wymieniona inwestycja przyczyniła się do udrożnienia centrum miasta. Nastąpiła ogólna poprawa warunków na drogach dzięki większej przepustowości oraz płynności ruchu. Podniósł się również standard jazdy i bezpieczeństwo ruchu. Jest to tylko jeden z etapów prac zmierzających do uporządkowania układu komunikacyjnego Białegostoku. Dodatkowo, planując modernizację ulic w centrum miasta zadbano o większą dostępność do miejsc pracy, usług, instytucji i urzędów dla mieszkańców. Pozytywną zmianą są bezkolizyjne skrzyżowania, chodniki oraz ścieżki rowerowe, dzięki którym wzrósł komfort życia oraz bezpieczeństwo użytkowników ruchu drogowego.

¹³ Na podstawie informacji umieszczonych na Portalu Mapy projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013: www.podlaskiedotacje.pl/, stan na dzień 12.08.2012 r.

Zakończenie

Dzięki wykorzystaniu środków z Unii Europejskiej Białystok stał się atrakcyjnym miastem zarówno dla przedsiębiorców, jak i dla zagranicznych inwestorów. Pieniądze pochodzące z programów operacyjnych umożliwiły dynamiczny rozwój w strefie ekonomicznej i społecznej.

Na przestrzeni ostatnich lat przeprowadzono wiele działań mających na celu podniesienie konkurencyjności regionu podlaskiego. Fundusze Europejskie przyczyniły się zarówno do realizacji inwestycji infrastrukturalnych, jak i do rozwoju ochrony środowiska, kultury, tworzenia nowych miejsc pracy, poprawy działalności małych i średnich przedsiębiorstw. Wykonane projekty dały wymierne efekty mieszkańcom Białegostoku i okolic.

Piśmiennictwo

1. Lista projektów indywidualnych dla Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, sierpień 2011 r.. Dokument elektroniczny. Tryb dostępu: <http://www.mos.gov.pl>.
2. Niziński S., Żurek J., 2011. *Logistyka ogólna*. Wydawnictwo Komunikacji i Łączności, Warszawa.
3. Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Białegostoku. Część 3: uzasadnienie zakresu zagadnień, Białystok 2010.
4. *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007 – 2013 Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007– 2013 Szczegółowy opis osi priorytetowych*. Warszawa 2011.
5. Ranking dziennika Rzeczpospolita, 2012 r.
6. Sadowski A., Wyszkowski A., 2012. *Fundusze europejskie a rozwój gospodarczy*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
7. Tkaczyński J. W., Willa R., Świstak M., *Leksykon funduszy Unii Europejskiej*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009.
8. Wyszowska D., 2010. *Bariery wykorzystania funduszy pomocowych Unii Europejskiej na przykładzie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego (RPOWP) na lata 2007–2013*. (w:) M. S. Bańka, F. Gołembski (red.). *Fundusze Unii Europejskiej a rozwój społeczno-gospodarczy Polski*. Uniwersytet Warszawski. Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Warszawa.
9. Romański W., 2012. *Ranking samorządów*. Rzeczpospolita 165, s. 13.
10. Portal Funduszy Europejskich: www.funduszeuropejskie.gov.pl
11. Portal Mapy projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013: www.podlaskiedotacje.pl
12. Portal Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości: www.parp.gov.pl
13. Portal Przedsiębiorstwa Eksploatacji Ulic i Mostów: www.peuim.com.pl

14. Portal Skyscrapercity: www.skyscrapercity.com
15. Portal Urzędu Miejskiego w Białymstoku: www.bialystok.pl
16. Portal Urzędu Miejskiego w Jaworznie: www.jaworzno.pl
17. Program Infrastruktura i Środowisko: www.pois.gov.pl
18. Program Rozwój Polski Wschodniej: www.polskawschodnia.gov.pl
19. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007–2013: www.rpowp.wrotapodlasia.pl
20. Zmieniamy podlaskie. Informator Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2012.